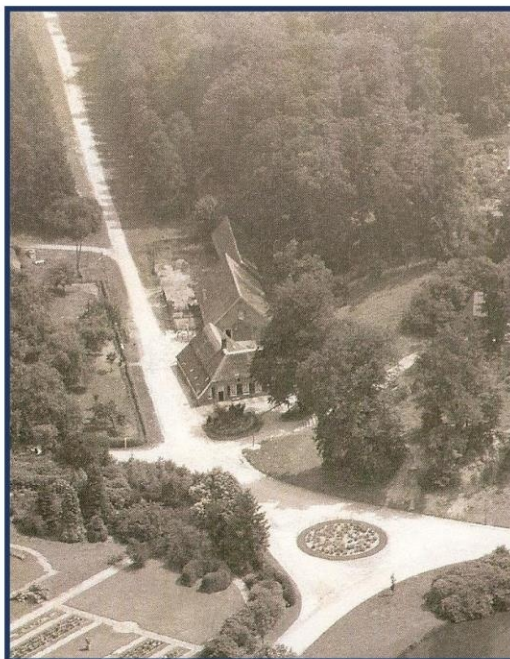
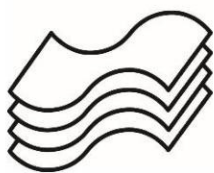

Tuinhistorische analyse en waardestelling

de Smidsberg

te

SB4

S... in Groen Erfgoed

Tuinhistorische analyse en waardestelling

de Smidsberg

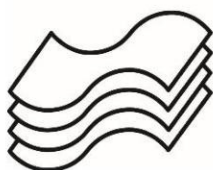
te Rozendaal

Opdrachtgever:

Th. Jansen Beheer B.V.

SB4

Specialisten in Groen Erfgoed

Colofon

© 2020, SB4 Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen te Wageningen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij op papier of digitaal, zonder voorafgaande toestemming van de opdrachtgever, in overleg met SB4. In geval van publicatie, geheel of gedeeltelijk, van dit als intern rapport bedoelde document, kan het noodzakelijk zijn om auteursrechten, copyright, publicatierechten en/of andere rechten te regelen met SB4 of andere partijen.

De afbeeldingen in dit rapport zijn in 2020 gemaakt door SB4 en de kaarten zijn noordwaarts georiënteerd, tenzij anders aangegeven.

Tekst en opmaak: SB4 Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen

bnt, [redacted], [redacted], [redacted]

www.sb4.nl

Projectnummer: 9871

Opdrachtgever: Th. Jansen Beheer B.V.

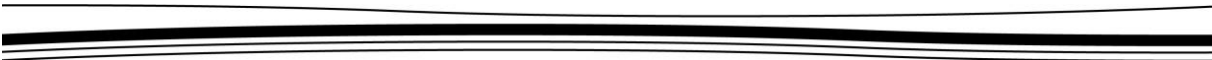
Contactpersoon: dhr. Th. Jansen

Versie: Definitief, 22 september 2020

Voorpagina: Vogelvlucht over het park van kasteel Rosendaal richting het Logement, 8 juli 1952. (Herkomst: Aviodrome.)

INHOUD

Inleiding	5
1. Introductie	6
1.1. Kenmerken	7
1.2. Impressie	9
2. Historisch overzicht	12
2.1. Gegevens	12
2.2. Afbeelding en kaarten	16
3. Beschouwing en duiding	27
4. Waardering	32
4.1. Methode	32
4.2. Externe waardestelling	35
4.3. Interne waardestelling	35
Bronnen	41
Literatuur	41
Internet	41

INLEIDING

De Smidsberg te Rozendaal (Gelderland) is een heuvel naast het fraaie park van kasteel Rosendaal. Bovenop de heuvel staan diverse gebouwen, waaronder een als rijksmonument aangewezen wagenschuur. De schuur verkeert in matige staat en de omgeving is thans niet ingericht of in gebruik. De huidige eigenaar is voornemens tot een herontwikkeling van de wagenschuur en het omliggende terrein tot een meer representatieve en functioneel geheel.

In verband met deze herontwikkeling is in zomer 2020 aan SB4 Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen opdracht verleend om een tuinhistorische waardestelling van het terrein op de Smidsberg op te stellen.

Tegelijkertijd is aan Res nova Monumenten opdracht gegeven voor een bouwhistorische verkenning naar de op de Smidsberg gelegen wagenschuur en wijnkelders van buitenplaats Rosendaal.¹

Voorliggende rapportage is het resultaat van de aan SB4 verstrekte opdracht en beschrijft allereerst de huidige situatie van de plek. Deze is opgesteld aan de hand van een veldinventarisatie die heeft plaatsgevonden in juli en augustus 2020. Hierna volgt een beschrijving van de ruimtelijke ontwikkeling, mede op basis van archief-, literatuur- en kaartenonderzoek. Na een duiding en positionering in tuinarchitectonische en historische context en benoemen van de aanwezige relictten volgt de waardestelling. Deze is uitgevoerd conform de Richtlijnen Tuinhistorisch Onderzoek, waarbij onder meer wordt ingegaan op de onderlinge samenhang, de relatie met de omgeving, herkenbaarheid en functionaliteit van deelgebieden en elementen.

Gezien de oorspronkelijke eenheid van alle gebouwen en terreinen op de Smidsberg, is het onderzoeksgebied groter genomen dan enkel de locatie en directe omgeving van de wagenschuur en uitgebreid tot het gehele terrein bovenop de heuvel. Daar waar voor de duiding relevant zijn de geschiedenis van het kasteel en de visueel-ruimtelijke relaties met het kasteelpark in onderzoek en beschouwing betrokken.

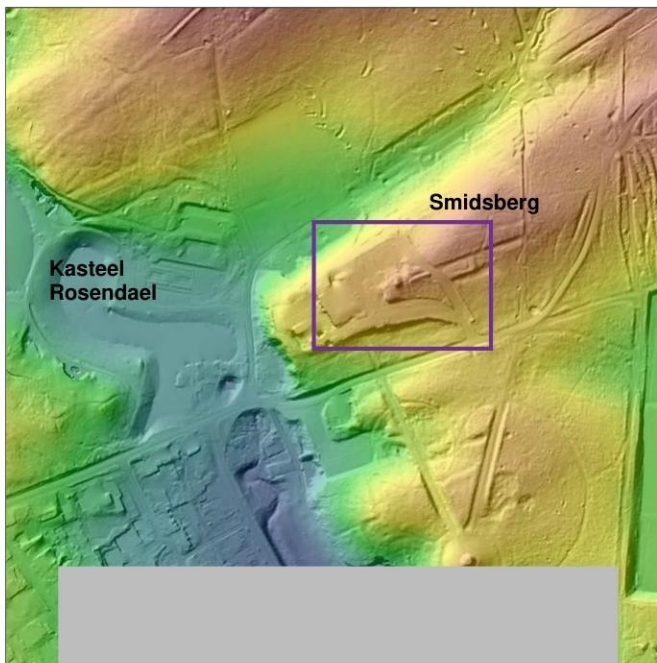
Onderzoek en rapportage zijn uitgevoerd door [REDACTED] (specialist groen erfgoed, landschapsarchitect bnt en tuinhistoricus) en [REDACTED] (tuin- en landschapsinrichter en onderzoeker), beiden werkzaam bij SB4. Er is intensief contact geweest met [REDACTED] van Res nova Monumenten voor uitwisseling van gegevens en afstemming van bevindingen met betrekking tot gebouwen en omgeving.

Wageningen, 22 september 2020.

¹ Res nova Monumenten, *Wagenschuur en wijnkelders buitenplaats Rosendaal, bouwhistorische verkenning*, september 2020.

Afb. 1.1: Het dorp Rozendaal met kasteel Rosendael en de Smidsberg.
(Herkomst: Topografische kaart, blad 40 west, Arnhem, uitgave augustus 2020, OpenTopo.nl.)

Afb. 1.2: Reliëfkaart. Blauw is laag en rood is hoog.
(Herkomst: Actueel Hoogtebestand Nederland.)

1. INTRODUCTIE

1.1. Kenmerken

Ligging, inrichting en gebruik

De Smidsberg (het onderzoeksgebied) is een heuvel direct oostelijk van het park van kasteel Rosendaal en gelegen ten noorden van het dorp Rozendaal. Steile, beboste hellingen vormen de overgang naar het lager gelegen kasteelpark aan de noord- en westzijde. Zuidelijk van de Smidsberg, en gescheiden door de Beekhuizenseweg, ligt het gebied van de Koningsberg met opgeworpen heuvel en rechte lanen. Één van die lanen is georiënteerd op de Smidsberg. Aan de oostzijde van het terrein op de Smidsberg grenst bos.

Bovenop de berg liggen verschillende gebouwen: horeca-onderneming The Hunting Lodge, een appartementencomplex, een historische wagenshuur en een woonhuis. Ondergronds naast het woonhuis ligt een wijnkelder uit het midden van de 19e eeuw. De ontsluiting van het terrein ligt in het zuidoosten, vanaf de Beekhuizenseweg.

Het gehele gebied rondom de gebouwen is overwegend functioneel (en recent) heringericht. Dominant vanaf de Beekhuizenseweg is de grote parkeerplaats ten behoeve van The Hunting Lodge. Het terrein rondom het appartementengebouw is strak omheind en ingericht als moderne tuin. Achter de kleine heuvel, die langgerekt het midden van de Smidsberg markeert, ligt een vlak geschoven en kaal terrein waaraan de wagenloods ligt. Tussen dit terrein en de tuin bij de appartementen zijn recent fors opgaande beplantingen aangebracht als zichtscherm. Vanaf het parkeerterrein is een aflopend pad met sierbeplantingen naar de entree van The Hunting Lodge. Rondom dit bedrijf liggen (overdekte) terrassen, vanwaar zicht is op kasteel Rosendaal. Ook staat hier een muziekkapel.

De terreinen op de Smidsberg zijn grotendeels eigendom van Th. Jansen Beheer B.V. Het perceel van het appartementencomplex is onderdeel van een Vereniging van Eigenaren. De omliggende bossen en landerijen vormen onderdeel van kasteel en landgoed Rosendaal dat in bezit is van Stichting Geldersch Landschap & Kasteelen.

Afb. 1.3: Percelen in eigendom van Th. Jansen Beheer B.V. (Herkomst: recente kadasterkaart van PDOK, Luchtfoto Google. Bewerking: SB4.)

Monumentstatus

Kasteel Rosendael met park, landerijen en bossen is aangewezen als Rijksbeschermd complex historische buitenplaats (complexnummer 528903). Binnen het complex worden 21 verschillende onderdelen onderscheiden en als apart monument benoemd. De Smidsberg is daarbij onderdeel van de als Rijksmonument beschermde de historische tuin- en Parkaanleg (monumentnummer 528474) maar wordt niet specifiek beschreven. De wagenshuur (monumentnummer 528483) en de muziekkapel (monumentnummer 528493) zijn als apart onderdeel beschreven en beschermd.

Voor het complex als geheel meldt de redengevende omschrijving:

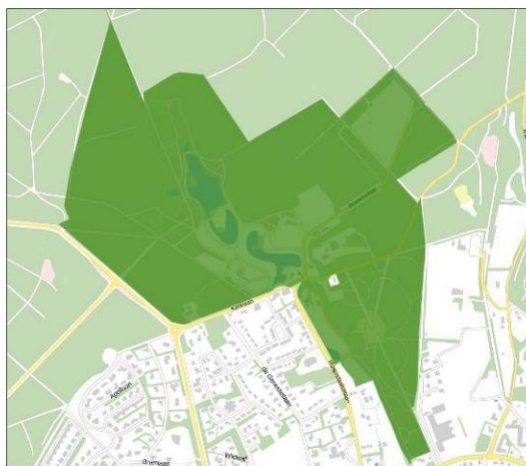
Waardering Het COMPLEX HISTORISCHE BUITENPLAATS KASTEEL ROSENDAEL is in cultuurhistorisch opzicht van algemeen belang wegens

- de zeer hoge kwaliteit van de aanleg, van de overige complexonderdelen en van de samenhang tussen aanleg en complexonderdelen;
- de grote invloed die dit complex op de aanleg van tuinen van Nederlandse buitenplaatsen in de 17de, 18de en 19de eeuw heeft gehad;
- de gaafheid;
- de ouderdom.

Voor de beschermde tuin- en parkaanleg, waarvan de Smidsberg onderdeel uitmaakt, wordt gesteld:

De HISTORISCHE TUIN-EN PARKAANLEG van Kasteel Rosendael, onderdeel van de historische buitenplaats Rosendael, is in cultuurhistorisch opzicht van algemeen belang:

- wegens de bijzondere en onregelmatige structuur van het landgoed bepaald door de natuurlijke terreinhoedanigheden;
- als duidelijk voorbeeld van een buitenplaats, met een uitgesproken historische gelaagdheid waarin de formele en landschappelijke stijl vertegenwoordigd en behouden zijn: de 19de-eeuwse landschappelijke parkaanleg en de 18de eeuwse tuinornamenten en laangedeelten;
- als werk uit het oeuvre van de tuinarchitecten Zocher jr. en ██████;
- als uniek voorbeeld van een buitenplaats met een groot aantal waterwerken, gevoed door stromend water;
- wegens enkele unieke onderdelen: de schelpengalerij en de bedriegertjes;
- wegens de grote invloed van de parkaanleg op de aanleg van parken van Nederlandse buitenplaatsen in de 17de, 18de en 19de eeuw;
- wegens de schoonheidswaarde;
- wegens de hoge architectonische kwaliteit van het park

Afb. 1.4: Begrenzing Rijksmonument complex historische buitenplaats kasteel Rosendael, complexnr. 528473. (Herkomst: RCE.)

Afb. 1.5: Fragment van de beschermde Complex historisch buitenplaats met de afzonderlijk beschermde monumenten wagenloods (nr. 10) en muziekkapel (nr. 20). (Herkomst: RCE, kaart bijgewerkt op 27-09-2004.) Opmerking: de kadastrale percelen en nummers zijn inmiddels gewijzigd.

2. Impressie

Afb. 1.6: Ingang naar de Smidsberg vanaf de Beekhuizenseweg, juli 2018. (Herkomst: Google Streetview.)

Afb. 1.7: Gesplitste toegangswegen naar parkeerplaats en achterterrein, zicht naar Beekhuizenseweg, 2020.

Afb. 1.8: Parkeerplaats richting The Hunting Lodge en appartementencomplex, 2020.

Afb. 1.9: Parkeerplaats en toegang naar Hunting Lodge, 2020.

Afb. 1.10: Wagenshuur (rechts), woning (links) en appartementencomplex, gezien vanaf de verhoging in het terrein, 2020.

Afb. 1.11: Recente tuin om het appartementencomplex, 2020.

Afb. 1.12: Zichtschermd van fors opgaande beplantingen tussen appartementencomplex en terrein bij wagenshuur, 2020.

Afb. 1.13: Wagenshuur met op de achtergrond de woning en rechts het appartementencomplex, 2020.

Afb. 1.14: Braakliggend terrein achter de wagenshuur, rechts de opgaande beplanting van de noordhelling, 2020.

Afb. 1.15: Uitzicht op kasteelpark Rosendaal, gezien vanaf The Hunting Lodge, 2020.

Afb. 1.16: The Hunting Lodge en terras, 2020.

2. HISTORISCH OVERZICHT

2.1. Gegevens

Onderstaande is een beknopte weergave van de terreinontwikkeling van het gebied van kasteel Rosendael toegeschreven op de Smidsberg, weergegeven in tekst en voorzien van de relevante afbeeldingen.

14^e eeuw **Graaf** [redacted] bouwde begin 1300 een kasteel in het dal onderaan de stuwwal. In de omgeving werden sprengen gegraven en vijvers aangelegd voor de aandrijving van diverse watermolens.

1667-1721 Onder [redacted] (**1632-1716**) werd tussen 1667 en 1721 een complex van rijkversierde, geometrische tuinen rondom het kasteel aangelegd. Door de ligging in het dal tussen twee heuvelruggen, en de daarmee gepaarde hoogteverschillen, was een volledige symmetrische aanleg met het huis op een uitgestrekte midden-as, conform de toenmalige mode, niet realistisch.

Het tuinencomplex is weergegeven op een kaart van omstreeks 1705 (afb. 2.2) en het grotere geheel op een vogelvlucht uit 1718 (afb. 2.4). De Smidsberg was een van de hoogtes rondom de tuinen. Volgens een 17e eeuwse tekening was het in die tijd een kale berg. (Afb. 2.3.) Er was een zichtas die verbonden was de met Koningsberg, waarop in 1702 een koepel of Belvédère voor [redacted] III werd gebouwd.²

±1718 De van omstreeks 1718 daterende vogelvlucht van kasteel Rosendael met omliggende landerijen, door prentmaker [redacted] en landmeter [redacted], toont de Smidsberg tussen de Bovenallee en de Beekhuizenseweg, beiden voorzien van laanbomen. (Afb. 2.4.) De hellingen naar de toegangslaan van het kasteel en die aan de noordzijde waren beplant met opgaande bomen. Op het relatief vlakke bovenste deel van de Smidsberg was een perceel hakhout (aangeduid op de kaart als '9: struikhout') en een langgerekt bouwland (aangeduid als '8: bouwlanden'). Blijkens de ingetekende korenschoven was het zuidelijke deel van de bouwlanden in gebruik als graanakker. Aan de oostzijde van de bouwlanden was een perceel opgaande bomen.³ Vanaf de top van de Koningsberg lag er een lange (zicht)laan naar de Smidsberg. Aan weerszijden van deze laan stond hakhout. Aan de Beekhuizenseweg lag een bouwwerk aangeduid als '4: Timmermans Huis'.

1721 Vanaf 1721 werd Rosendael door [redacted] (**1687-1758**) verder verfraaid en inripend aewijzigd naar de nieuwste mode, met hulp van architect en tuinarchitect [redacted]. De contouren van de tuinen bleven gelijk, maar de invullingen veranderden. Op een anonieme kaart van Rosendael, waarschijnlijk een ontwerp, uit omstreeks 1722 zijn deze aanpassingen te zien. (Afb. 2.5.) De Smidsberg bleef vooralsnog ongewijzigd.

1721 Op de 'Geometrise Caart van de Heerlijkheid Roosendael: toebehoorende aen den H.W. Gestren: [redacted] an Roosendaek, etc, etc., in den jaere 1721 gedaen' van [redacted] is de percelering op de Smidsberg ongewijzigd weergegeven. (Afb. 2.7.) Wel lijkt het noordelijke bouwland nu bebost. Het ontbreken van de kasteelboerderij aan de Bovenallee moet een omissie zijn. Ten oosten van het bouwland loopt een recht pad tussen Beekhuizenseweg en Bovenallee.⁵

1723 Eveneens van [redacted] is de 'Geometrise Caart van de Roosendaelse Plantagie toebehoorende aen den H.W. Gestr. [redacted], [redacted] an de Heerlijkheid Roosendaal e.e.e.[...]' uit 1723. (Afb. 2.8.) De weergegeven situatie voor de Smidsberg is

² De Belvédère van [redacted] III, ontwerp van [redacted], werd afgebroken en na 1721 deels hergebruikt in het kasteel ten tijde van de grootschalige verbouwingen door [redacted]. (Bierens de [redacted], 1994.)

³ De oostgrens tussen de bouwlanden en het perceel bos, vormt nog altijd de huidige eigendomsgrens.

⁴ Bierens de [redacted] (1994, p. 151.), baseert dit op een zevental betalingen in de periode 1723-1732.

⁵ Dit pad, destijds tussen opgaande hout en hakhout, is nog steeds aanwezig.

identiek, de bosaanplant lijkt nu in regelmatige rijen te staan. De kasteelboerderij aan de Bovenallee is ingetekend. Ten zuiden van de Beekhuizenseweg wordt het timmermanshuis aangeduid als *'Beumerij'*.⁶ De Koningsberg wordt aangeduid als *'Katten Berg'*, het gebouwtje op de top is dan verdwenen.

- 1764 Na vererving van Rosendaal op [redacted] (1733-1793) (en in 1793 op zijn zoon [redacted] (1775-1830)), vindt nieuwe bebossing plaats en worden de eerste gebogen paden en lanen aangelegd. Op de *'Topographische kaart van de linie van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee [...]*, (ook wel *'Hottingerkaart'* genoemd) van omstreeks 1773-1794 is rondom het kasteel nog een formele aanleg te zien, maar op de Koningsberg verschijnen de eerste gebogen paden. (Afb. 2.9.) Voor de Smidsberg lijkt de situatie dan nog ongewijzigd, maar de *'Topografische Kaart van de Veluwe en de Veluwezoom'* door [redacted] uit 1807 suggereert slingerpaden op de hellingen. (Afb. 2.9b.)
- 1813 Het *'Landschap op Rosendaal met gezicht op de IJssel'*, door kunstschilder [redacted] (1775-1857) uit 1813 betreft vermoedelijk het uitzicht vanaf de Smidsberg richting de IJssel. (Afb. 2.10.) Links op de afbeelding is de Koningsberg te zien met onderaan het timmermanshuis aan de Beekhuizenseweg. Rechts hiervan de laanbeplanting van de Rosendaalselaan richting Velp. Op de voorgrond zijn enkele personen bezig zijn met de bewerking van de korenakker op de Smidsberg.
- [redacted] (1795-1863) omschrijft in 1820 in zijn *'Wandelingen in een gedeelte van Gelderland, of geschiedkundige en plaatsbeschrijvende beschouwing van de omstreken der stad Arnhem'* dit uitzicht van de Smidsberg. Als eerste wandelt hij langs het (oude) logement in het dorp, waarna hij zijn weg vervolgt over de Beekhuizenseweg: *"Maar men vervolge den weg door het Bosch, tot daar hetzelfde aan een stuk bouwland grenst, op welk punt men zich, bij eene eenvoudige schaapskooi op eene hoogte, vooral niet het genot moet ontzeggen van een der verrukkelijkste uitzichten, welke deze omtrek oplevert: langs de zachte glooiing van de met welig graan bedekte hoogte, ziet men neder in de vallei, aan de eene zijde, op een gedeelte der tuinen; met hunne vijvers en fonteinen, op het trotsche gebouw en op nederige landwoningen, gedeeltelijk achter het groen verscholen, en, aan de andere zijde, op eene laan van hooge statige eiken [Rosendaalselaan], over welke men echter, van deze aanmerkelijke hoogte, kan heenzien en het Eltensche gebergte ontwaren."*⁷
- 1817-1832 Het Kadastraal Minuutplan dat is opgemeten in 1817 toont bebouwing en landgebruik ter plekke van de Smidsberg, dat wordt aangeduid als *'De Beumerij'*. (Afb. 2.11.) In de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafels (OAT) uit 1832 worden de percelen op de Smidsberg omschreven als *'akk. Bosch'* (nr. 75, akkermaalsbos=hakhout), het perceel ten oosten daarvan (nr. 76) als *'Dennebosch'*. Op de helling naast de Beekhuizenseweg ligt een perceel *'bouwland'* (nr. 74), met ten westen daarvan twee percelen als *'tuin'* (nr. 72 en 73). Mogelijk waren deze in gebruik bij het huis aan de overzijde van de Beekhuizenseweg. Het terrein naast bij de portierswoning (nr. 71) bestond uit *'opgaand bosch'*, net als de Koningsberg met lanen en paden.
- 1836-1838 [redacted] (1806-1842) laat het park van Rosendaal in de periode 1836-1838 grootscheeps omvormen naar landschapsstijl volgens ontwerp van J.D. Zocher jr. (Afb. 2.12.) De hoekige vijvers werden vergraven tot waterpartijen met golvende contouren waarlangs glooiende grasvelden, slingerende paden, fraaie solitaire en boomgroepen. Tevens werd een nieuwe orangerie gebouwd en kwam er in 1841-1842 een stal met koetshuis naast het kasteel. Op de kaart van Zocher is aan de voet van de Smidsberg de portierswoning ingetekend. De helling van de Smidsberg is beplant, maar de verder berg is niet in het ontwerp betrokken.

⁶ Op latere kadastrale kaarten wordt het perceel bovenop de Smidsberg aangeduid als *'De Beumerij'*.

⁷ [redacted], 1820.

- 1838 De Smidsberg blijft een fraaie uitzichtplek waar meerdere kunstenaars gebruik van maakten. Zo is er een prent van [redacted] uit 1838 (naar een eerdere tekening van [redacted]) met het zicht op het kasteel. (Afb. 2.13.) Op de voorgrond opnieuw het werk op de akker van de Smidsberg.
- 1837/38 Ter vervanging van het oude logement in het dorp wordt in 1837-1838 *'Het nieuwe Logement'* bovenop de Smidsberg gebouwd. (Afb. 2.14.) Het wit gepleisterde gebouw, bestaande uit twee verdiepingen en een overstekend zadeldak, kreeg een châteletachtig uiterlijk naar ontwerp van architect [redacted]. In 1838 werd het feestelijk geopend. De bebouwing is weergegeven op de kadastrale hulpkaart uit 1840. (Afb. 2.15.) Ten oosten van het Logement stond een koetshuis met stallen. Naar logementhouder [redacted] (1793-1855) werd het ook *'Hotel [redacted]'* genoemd. Het gebouw kreeg omstreeks 1842 een lage aanbouw tegen de zuidzijde. In 1883 volgden verschillende aanpassingen en in 1897 werd het ingrijpend verbouwd.⁸ Het Logement vormde een blikvanger vanuit het kasteelpark. In omgekeerde richting was er vanaf het logement een fraai zicht op het kasteel met park. De berghelling was aanvankelijk vrijwel onbebost, maar ook later werd het uitzicht vrijgehouden. (Afb. 2.14, 2.18 en 2.19.)
- 1845 De Veldminuut en de daarop volgende Chromo-topografische kaart van Nederland
1872 (Bonneblad nr. 470, Rozendaal) laat de bebouwing op de Smidsberg zien. (Afb. 2.20 en 2.21.) Het Logement was middels een gebogen weg vanaf de Beekhuizenseweg bereikbaar. In het verlengde van de laan vanaf de Koningsberg lag een tweede verbinding. Vermoedelijk betrof dit een voetpad, vanwege het steile talud. Links daarvan lag nog de tuin (van de woning van de overzijde van de Beekhuizenseweg) en rechts een bouwlandje. Aan de noordzijde van de Smidsberg lag een verbinding naar de Bovenallee (vermoedelijk eveneens een voetpad). Deze kwam uit achter de schuur van de kasteelboerderij.
- 1855 Na overlijden van [redacted] in 1855 zette diens zoon (eveneens) [redacted]
1866 [redacted] (1833-1894) het logement voort. Hij dreef tevens een wijnhandel en liet in 1866 een wijnkelder met proeflokaal bouwen. Door het kadaster is deze ten zuiden van het koetshuis ingetekend en aangeduid als *'Wijnpakhuis'*. (Afb. 2.16 en 217.) In 1894 werd het bedrijf voortgezet door zijn weduwe Berendina samen met haar kinderen.⁹
- 1874- Omstreeks 1875 maakte tuinarchitect en kweker [redacted] (1833-1906) diverse
1876 ontwerpen voor verfraaiing van het kasteelpark en voor de Koningsberg. Op het (aan hem toegeschreven) ontwerp uit circa 1875 voor het voorplein van het kasteel is tegen de helling van de Smidsberg een voetpad vanuit het park naar het Logement aangegeven.¹⁰ (Afb. 2.25.) Uit 1874 is een plan van [redacted] voor verfraaiing van de Koningsberg en de uitgifte van bouw kavels langs de Rosendaalselaan. Middels de doorlopende midden-as en diverse gebogen wandelpaden was de Smidsberg ruimtelijk en functioneel verbonden met de Koningsberg. (Afb. 2.24.) De toegang tot het logement voor koetsen zal aan de noordoostzijde zijn gebleven, aangezien het hoogteverschil hier minder is. De uitvoering van het plan was in 1876 gereed, waarbij [redacted] beplantingsmateriaal leverde. Enkele jaren later stelde hij vermoedelijk een opnieuw beplantingsplan op. Dit maal voor de omgeving van het logement. Bekend is namelijk dat hij in 1879 planten leverde *'ten dienste van het logement van [redacted]'*
- 1904- Begin 20^e eeuw werd nabij het logement een nieuw bijgebouw gerealiseerd (het huidige
1921 woonhuis). Enkele jaren later verscheen de wagenshuur.¹² Het Logement ging in 1919

⁸ Bierens de [redacted], 1994, p. 217-219. Zie ook de diverse kadastrale hulpkaarten.

⁹ A&H, 2008, p. 29-33..

¹⁰ Het ontwerp is niet of slechts ten dele uitgevoerd. Bierens de [redacted], 1994, p. 235.

¹¹ Bierens de [redacted], 1994, p. 235 en voetnoot 55, p. 281.

¹² Kadastrale hulpkaart uit dienstjaar 1904 en 1913.

over aan [redacted] die al enige tijd in dienst was en droeg vanaf dat moment de naam 'Hotel Roosendaal'. Het gebouw werd gerenoveerd en omstreeks 1921 werd de voorgevel van het logement uitgebouwd. (Afb. 2.38.) Al eerder, circa 1913, verscheen er een muziekkapel. (Afb. 2.31.)

1921-1958 Diverse ansichtkaarten en foto's laten de verdere ontwikkeling van het Logement zien. De westkant (in het zicht van het kasteel) werd voornamelijk gebruikt als terras, met diverse huisjes en koepeltjes. Aan de oostelijke entreezijde van het Logement lag een ruim voorplein. (Afb. 2.39 t/m 2.41.) Ook in 1931 werd het hotel verbouwd en gemoderniseerd.¹³

Op de achtereenvolgende uitgaven van de Chromo-topografische kaart van Nederland (Bonneblad nr. 470, Rozendaal / 40-West Arnhem) is de ontwikkeling van de Smidsberg eveneens te volgen. De kaarten laten een open centrum zien met de bebouwing van het Logement. De berghellingen zijn beplant met bos. Diverse paden verbinden het hotel met de omgeving. Op de luchtfoto uit 1949 (afb. 2.47) en de topografische kaart uit 1958 (afb. 2.25) zijn openheid en paden goed zichtbaar. De vogelvluchtfoto uit 1952 toont dit ook en dan tevens een open helling met uitzicht naar het kasteelpark en het verbindingspad naar de Koningsberg. Vanaf de kasteelboerderij is er een pad de berg op.¹⁴ (Afb. 2.48)

Jaren 60 Na de oorlog werden diverse verbouwingen uitgevoerd en wijzigde de naam in 'Residence Rosendaal'.¹⁵ Het huis achter het hotel werd woonhuis van de hotelhouders.

1978 Na de dood van [redacted] baron van Pallandt, de laatste [redacted] an kasteel Rosendaal, werd het kasteel, park en de Koningsberg overgedragen aan Geldersch Landschap & Kasteelen. Zij restaureerde kasteel en de omliggende parken.

1989 Het hotel werd in 1989 verkocht met de intentie het om te vormen tot appartementen. Ook de bouw van een nieuw appartementengebouw vond in eerste instantie geen doorgang, waarna het gebruik als restaurant (zonder logies) werd voortgezet.¹⁶ Pas in 2007 werd het dan inmiddels 170 jaar oude hotel gesloopt en in 2014 vervangen door een appartementengebouw met een façade die refereert aan het oude Logement. Het beperkte terrein hier om heen werd met hagen en hekken strak afgegrensd van de omgeving. Op de achtereenvolgende uitgaven van de Topografische kaart van Nederland (40-West Arnhem) is deze bouwkundige ontwikkeling te zien. (Afb. 2.53 - 2.58)

2007-huidig In 2007 werd restaurant 'The Hunting Lodge' gebouwd.¹⁷ Recent is de parkeergelegenheid aangepast en uitgebreid en voorzien van nieuwe beplanting. Het terrein rondom de wagenshuur is recent geschoond en vlak geschoven.

¹³ [redacted], 1999, p. 32. De kadastrale hulpkaart, nr. 112, dienstjaar 1933 laat diverse wijzigingen aan het Hotel zien. (Herkomst: Kadaster Archiefviewer, Gemeente Rosendaal, Sectie C, niet opgenomen in dit rapport.)

¹⁴ Er was contractueel vastgelegd dat de bezoeker van het kasteelpark over de Smidsberg moest wandelen om de uitgang te bereiken. Halverwege de berg stond een kiosk met verkoop van ansichtkaarten en snoep. De trap bestond uit kunstig in elkaar geleede natuurstenen treden. ([redacted], 1999, p. 33-34.)

¹⁵ ([redacted], 1999, p. 51.) Deze naam werd later ook aan het appartementencomplex gegeven.

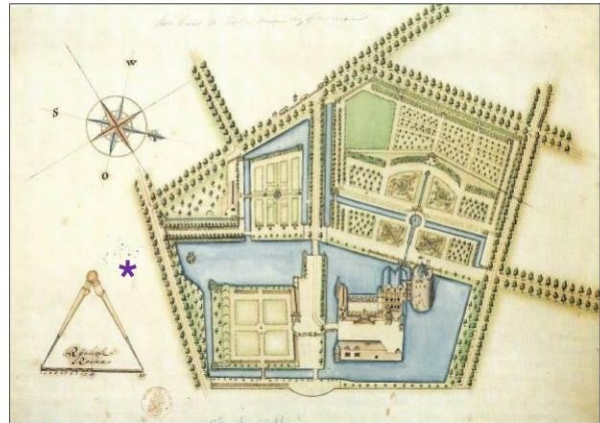
¹⁶ ([redacted], 1999, p. 55-56.)

¹⁷ A&H, 2008, p. 29-33. Op dezelfde plek stond reeds een paviljoen met theetuin.

2.2. Afbeelding en kaarten

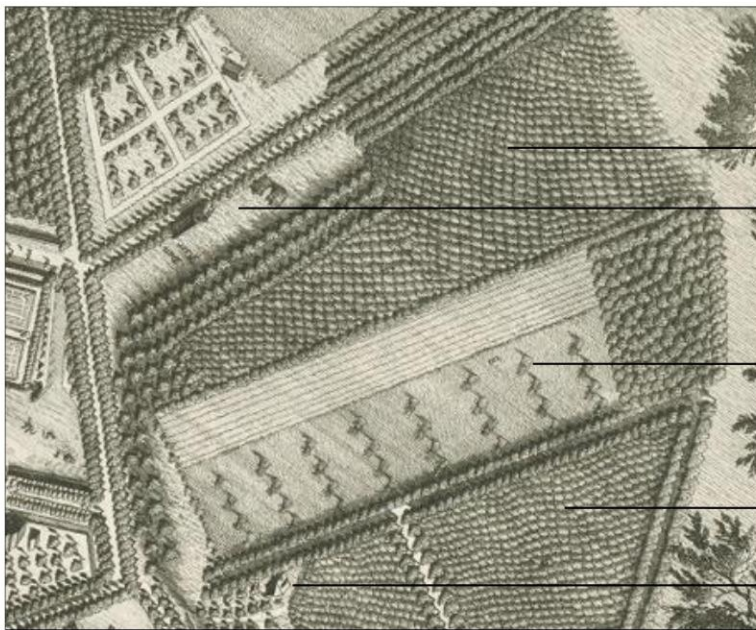
Afb. 2.1: 't Huis te Rosendael by Aernhem', [redacted], ca. 1725, gravure naar onbekende afbeelding uit 1670. (Herkomst: Geldersch Archief, 1551 Topografisch-historische Atlas Gelderland, nr. 2346.)

Afb. 2.2: Plattegrond van kasteel Rosendael, ±1705, maker onbekend. (Herkomst: Bierens de [redacted], 1994; origineel Rijksprentenkabinet Amsterdam.) De windroos is foutief en wijst naar het noordwesten. Met * de locatie van de Smidsberg.

Afb. 2.3: Landschap bij Rozendaal, waarschijnlijk op de achtergrond de Smidsberg, op de voorgrond de vijvers van kasteel Rosendael, 17^e eeuw, (vermoedelijk) door Daniël Schellinks (1627-1701). (Herkomst: [redacted], 1999, p. 6; origineel: Het Albertina museum te Wenen.)

Detail

9. Struikhout

Den Boer

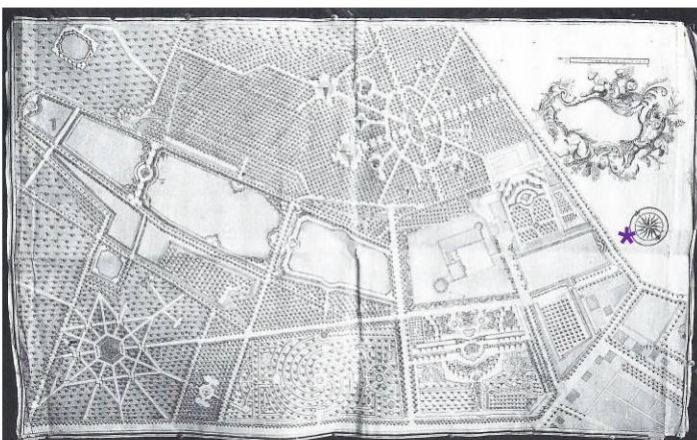
8. Bouwlanden

9. Struikhout

4: Timmermans Huis

Afb. 2.4: Plattegrond van kasteel Rosendaal met omliggende landerijen, door prentmaker en landmeter , 1718. (Herkomst: Rijksmuseum, objectnr. RP-P-1907-2159.) Met * de locatie van de Smidsberg.

Afb. 2.5: Plattegrond van kasteel Rosendaal, vermoedelijk een ontwerp, ±1722. (Herkomst: Bierens de , 1994, p. 150, verblijfplaats origineel onbekend.) Met * de locatie van de Smidsberg.

Afb. 2.6: 'Het Huys te Rosendaal, 1727', , 1727. (Herkomst: Geldersch Archief, 1551 Topografisch-historische Atlas Gelderland, nr. 3053.)

Afb. 2.7: Detail van 'Geometrise Caart van de Heerlijkheid Rosendael : toebehoorende aen den H.W. Gestren: [redacted] an Rosendaek, etc, etc., in den jaere 1721 gedaen', door [redacted], 1721. (Herkomst: Geldersch Archief, 0525 Huis Rosendael, nr. 2856-0001.)

Afb. 2.8: Detail van 'Geometrise Caart van de Rosendaelse Plantaacie toebehoorende aen den H.W. Gestr. [redacted] an de Heerlijkheid Rosendaal e.e.e.[...]', door [redacted], 1723. (Herkomst: Geldersch Archief, 0525 Huis Rosendael, nr. 2856-0002.)

Afb. 2.9a: Detail van de 'Topographische kaart van de linie van de IJssel vanaf Arnhem tot de Zuiderzee [...]', 1773-1794. (Herkomst: [redacted], 2003.)

Afb. 2.9b: Detail van de 'Topografische Kaart van de Veluwe en de Veluwezoom' door [redacted], 1807. (Herkomst: Bierens de [redacted], 1994, p. 204. Origineel: Nationaal archief.)

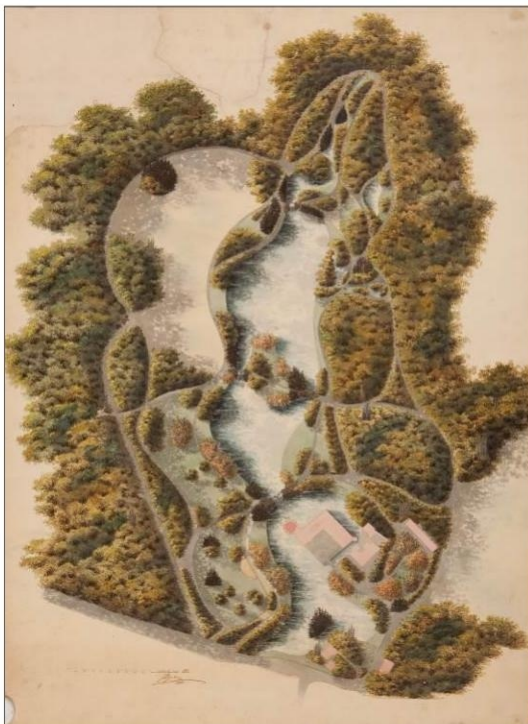

Afb. 2.10: Landschap op Rosendael met zicht naar de IJssel, [redacted], 1813. (Herkomst: Bierens de [redacted], 1994, p. 202. Origineel: collectie Geldersch Landschap & Kasteelen.)

- 71: opgaand bosch
- 72: tuin
- 73: tuin
- 74: bouwland
- 75: akk.
- █ : opgaand bosch
- 131: opgaand bosch
- 132: opgaand bosch

Afb. 2.11: Uitsnede van het Kadastraal Minuutplan, Gemeente Rosendaal, Sectie C genaamd Rosendaal, eerste blad, opgemeten door █, landmeter van de Eerste Klasse. Van kracht gegaan in 1832. (Herkomst: RCE, objectnr. MIN05143C01.)

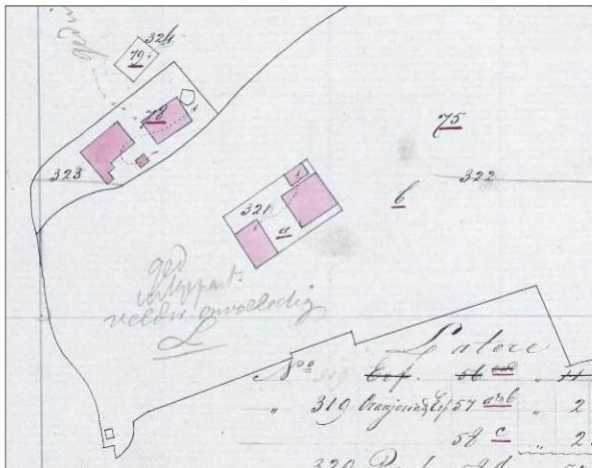
Afb. 2.12: Kaart van het park Rosendael, door Johan David Zocher jr., 1836. (Herkomst: Geldersch Archief, 0525 Huis Rosendael, nr. 2848.)

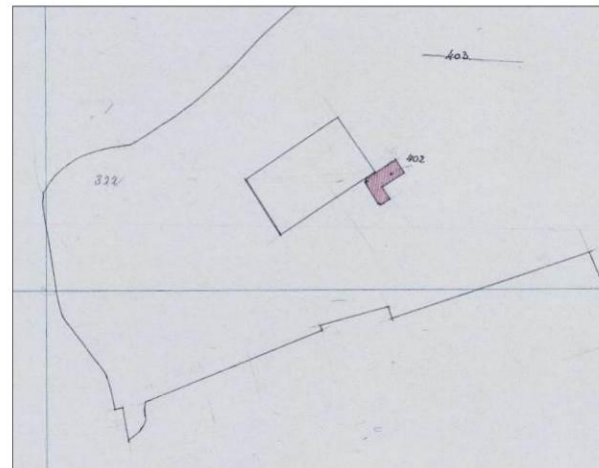
Afb. 2.13: Zicht vanaf de Smidsberg richting kasteel, prent van [redacted] naar een tekening van [redacted], 1838. (Herkomt: Rijksmuseum, objectnr. RP-P-1912-602.)

Afb. 2.14: Kasteelvijver met op de achtergrond het Logement op de Smidsberg, [redacted], ca. 1845. (Herkomt: Het Geheugen, Bijzondere Collecties Leiden.) Ambt&Heerlijkheid (2008, p. 16-19.) dateert de prent op 1838.

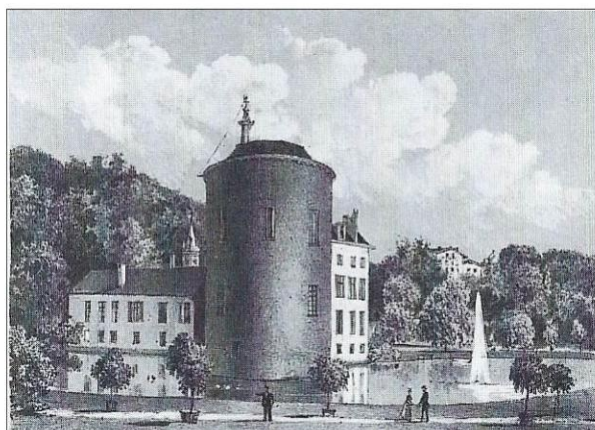
Afb. 2.15: Detail van de kadastrale hulpkaart met het nieuw Logement en de bijgebouwen, 1840. (Herkomst: Kadaster Archiefviewer, kadastrale hulpkaart nr. 5, Gemeente Rosendaal, Sectie C, 1° blad, 1840.)

Afb. 2.16: Detail van de kadastrale hulpkaart met de bouw van 'Wijnpakhuis' en wijnkelder, 1867. (Herkomst: Kadaster Archiefviewer, kadastrale hulpkaart nr. 24, Gemeente Rosendaal, Sectie C, 1° blad, dienstjaar 1868.)

Afb. 2.17: Proeflokaal van de wijnhandel, later woonhuis [redacted], 1870. (Herkomst: [redacted], 1999, p. 13; origineel in particulier bezit.)

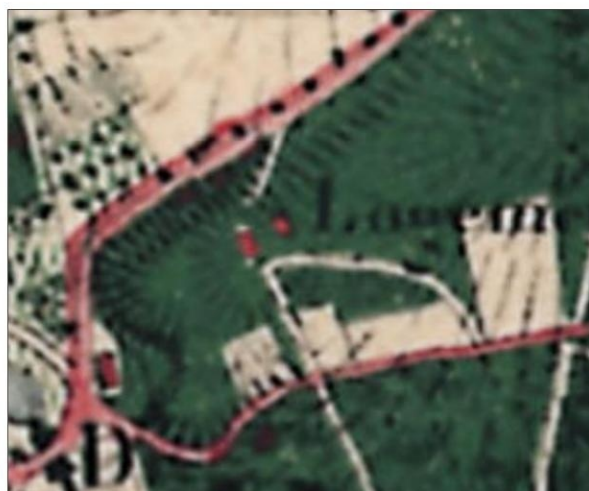
Afb. 2.18: 'Gezicht op kasteel Rosendaal bij Arnhem' met op de achtergrond het logement. [redacted], 1865-1875. (Herkomst: Bierens de [redacted], 1994, p. 229, origineel Rijksmuseum, objectnr. RP-P-1904-2023.)

Afb. 2.19: Zicht over de vijver naar het Logement, links het kasteel, [redacted], 1872. (Herkomst: [redacted], 1999, p. 13; origineel in particulier bezit.)

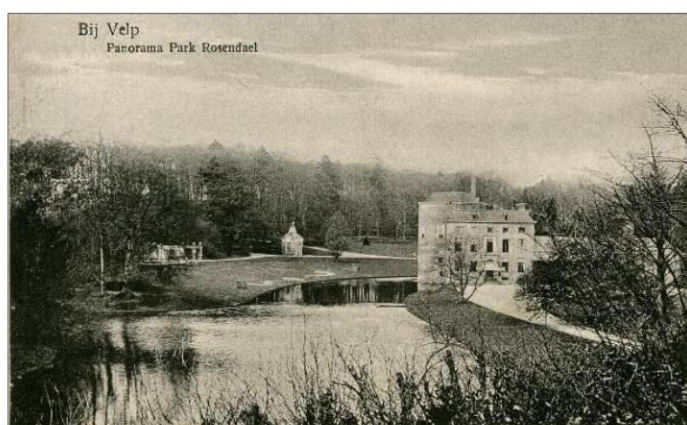
Afb. 2.20: Detail van de Veldminuut voor de Topographische en Militaire Kaart, verkend in 1845 door [redacted], 1845. (Herkomst: www.WatWasWaar.nl, origineel Nationaal Archief.)

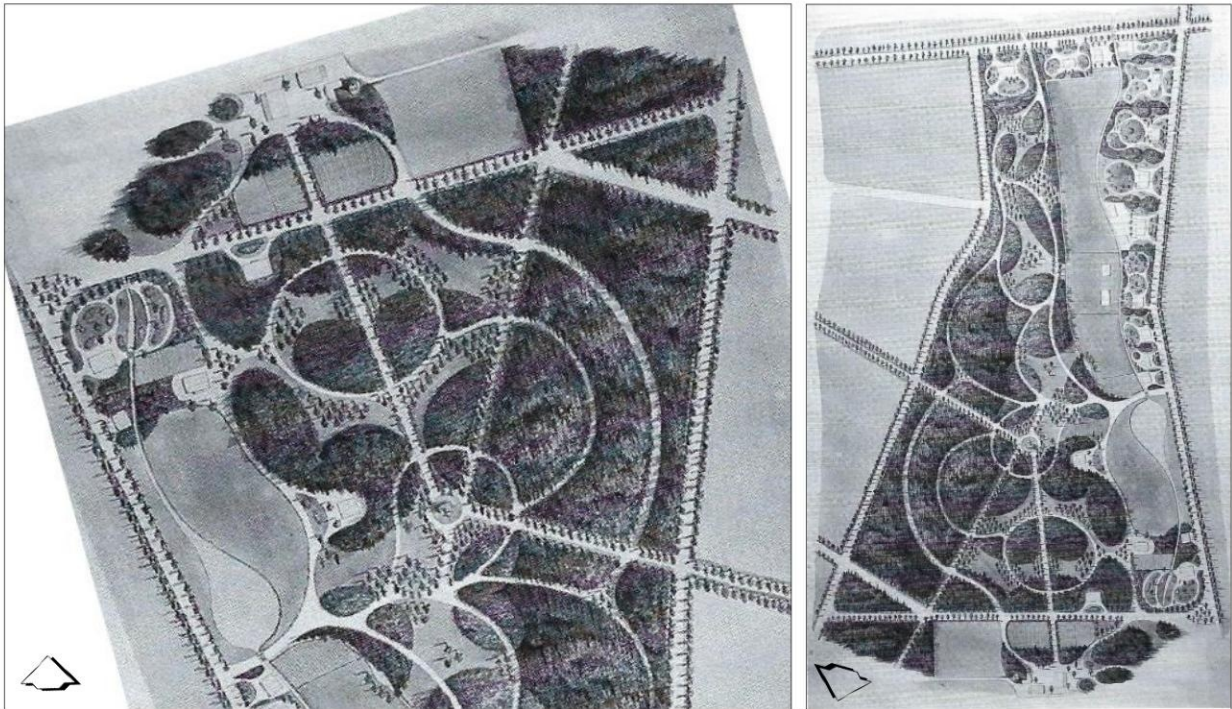
Afb. 2.21: Detail van de Topographische en Militaire Kaart, 1872. (Herkomst: www.topotijdreis.nl, Bonneblad nr. 470 Rozendaal.)

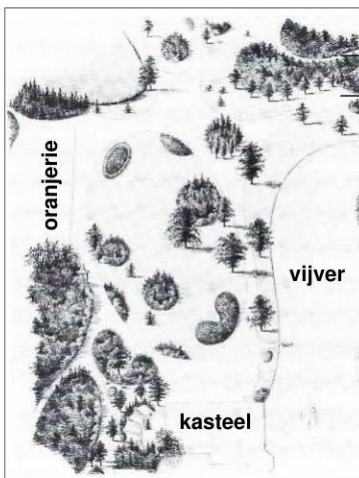
Afb. 2.22: Kasteel Rosendaal en de vijver gezien vanaf de Smidsberg, 1890-1940. (Herkomst: Geldersch Archief, 1540 Foto's van de dorpen van de Gemeente Rheden, nr. 2997.)

Afb. 2.23: Panorama Park Rosendaal, vermoedelijk genomen vanaf de Smidsberg, 1921-1930. (Herkomst: Geldersch Archief, 1514-01 Prentbriefkaarten, collectie Rheden Rozendaal, oudheidkundige kring Rheden Rozendaal, nr. 1514-01 - 1039.)

Afb. 2.24: Ontwerp voor de reorganisatie van de Koningsberg en de verkaveling in percelen langs de Rosendaalselaan tot de Ringallee, (toegeschreven aan [redacted], ±1874. (Herkomst: Bierens de [redacted], 1994, p. 237, origineel in particulier bezit.)

pad naar Logement
pad entree kasteelpark

Afb. 2.25: Ontwerp voor de reorganisatie van de voorterrein van het kasteel, (toegeschreven aan [redacted], ±1875. (Herkomst: Bierens de [redacted], 1994, p. 236, origineel in particulier bezit.)

Afb. 2.26: IJsvermaak op de kasteelvijver van Rosendaal, op de achtergrond het Logement en rechts de portierswoning, 1900-1910. De helling aan de westzijde lijkt dichtgegroeid. (Herkomst: Geldersch Archief 1540-01 Foto's van de dorpen van de Gemeente Rheden, oudheidkundige kring Rheden Rozendaal, inv.nr. 1540-01 - 3030.)

Westzijde:

Afb. 2.27: 'Het Nieuwe Logement', 1880 - 1900. (Herkomst: Geldersch Archief, 1501 Fotocollectie Gelders Archief, nr. 1501 - 1087.)

Afb. 2.28: 'Het Nieuwe Logement'. (Herkomst: Geldersch Archief, 1523 Fotoalbum, nr. 1523 - 229-0069.)

Afb. 2.29: 'Het Nieuwe Logement', z.d. (Herkomst: Geldersch Archief, 1501 Fotocollectie Gelders Archief, nr. 1501 - 1529.)

Afb. 2.30: Hotelgasten voor Hotel Kraijesteijn, 1904. (Herkomst: Geldersch Archief, 1514-01 Prentbriefkaarten, collectie Rheden Rozendaal, oudheidkundige kring Rheden Rozendaal. nr. 1514-01-930.)

Afb. 2.31: Logement met links een muziekkapel bestaande uit enkele pilaren en een overkapping, z.d. (Herkomst: [redacted], 1999, p. 36.)

Afb. 2.32: Logement met tuin en serre, op de achtergrond het bijgebouw, z.d. (Herkomst: [redacted], 1999, p. 21.)

Afb. 2.33: Logement met nieuwe serre. De luiken waren bij de schilder en het was nog te koud voor het buitenterras. Voorlangs de serre iepen voor schaduw, z.d. (Herkomst: [redacted], 1999, p. 26.)

Afb. 2.34: Ansichtkaart van 'Hotel Rosendaal', z.d. (Herkomst: Akpool.co.uk.)

Oostzijde:

Afb. 2.35: koets voor Hotel Kraijesteijn, 1910-1920. (Herkomst: Geldersch Archief, 1501 Fotocollectie Gelders Archief, nr. 1501-12588.)

Afb. 2.36: Rosendaal, Hotel Kraijesteijn, 1910-1930. (Herkomst: Geldersch Archief, 1514-01 Prentbriefkaarten, collectie Rheden Rozendaal, oudheidkundige kring Rheden Rozendaal, inv.nr. 1514-01-925.)

Afb. 2.37: Voorzijde van het hotel met het koetshuis en het proeflokaal, datering onbekend. (Herkomst: Akpool.co.uk.)

Afb. 2.38: Ansichtkaart van Hotel Kraijesteijn, 1924 (poststempel). (Herkomst: Akpool.co.uk.)

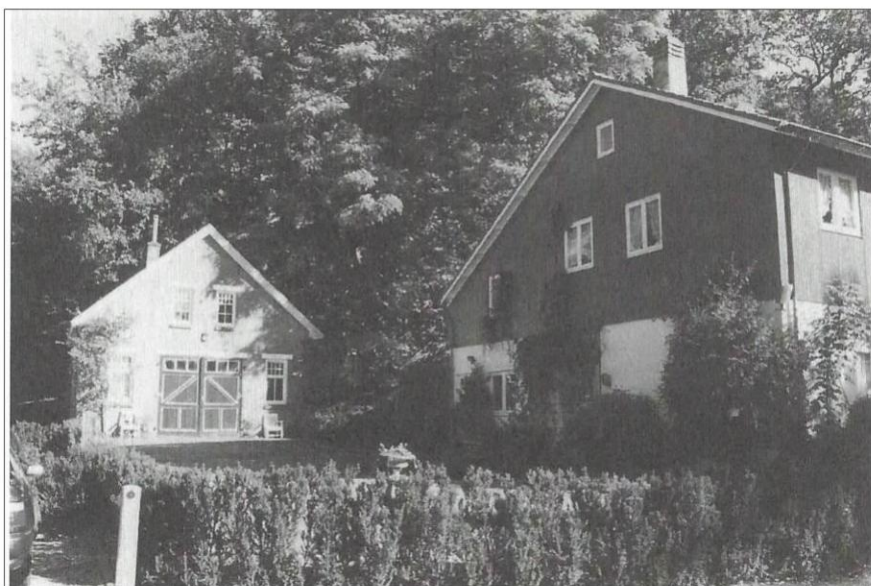
Afb. 2.39: Entreezijde van het hotel, met op de achtergrond een kiosk, ten tijde van WO II. (Herkomst: [redacted], 1999, p. 46.)

Afb. 2.40: Oorlogsschade in 1945. (Herkomst: A&H, 2008, p. 29-33.)

Afb. 2.41: Entreezijde van het hotel met rechts de woning, 1955. (Herkomst: [redacted], 1999, p. 31.)

Afb. 2.42: Koetshuis en woning, z.d. (Herkomst: [redacted], 1999.)

Afb. 2.43: Detail van de Topographische en Militaire Kaart, 1890. (Herkomst: www.topotijdreis.nl, Bonneblad nr. 470 Rozendaal.)

Afb. 2.44: Detail van de Topographische en Militaire Kaart, 1895. (Herkomst: www.topotijdreis.nl, Bonneblad nr. 470 Rozendaal.)

Afb. 2.45: Detail van de Topographische en Militaire Kaart, 1907. (Herkomst: www.topotijdreis.nl, Bonneblad nr. 470 Rozendaal.)

Afb. 2.46: Detail van de Topographische en Militaire Kaart, 1931. (Herkomst: www.topotijdreis.nl, Bonneblad nr. 470 Rozendaal.)

Afb. 2.47: Detail van de loodrechte luchtfoto ten behoeve van het maken van topografische kaarten, 1949. (Herkomst: Kadaster.)

Afb. 2.48: Detail van de Topografische kaart, 1958. (Herkomst: www.topotijdreis.nl, blad 40-west Arnhem.)

Afb. 2.49: Detail van een vogelvlucht over het kasteelpark richting het Logement, 8 juli 1952. (Herkomst: Aviodrome.)

Afb. 2.50: Plein voor het Logement, vogelvlucht over het Logement, richting kasteelpark, [1952]. (Herkomst: [redacted], 1999, p. 29, z.d., gezien de beplanting uit dezelfde vlucht als voorgaande afbeelding.)

Afb. 2.51: Muziekkapel, 1990. (Herkomst: [redacted], 1999, p. 56.)

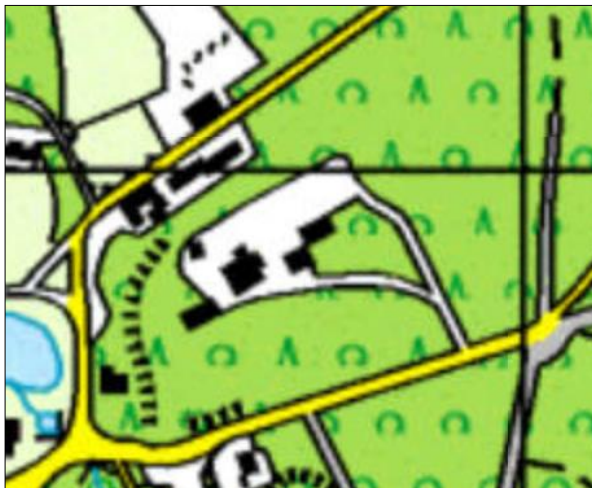
Afb. 2.52: Paviljoen 'The Hunting Lodge', 1990. (Herkomst: [redacted], 1999, p. 55.)

Afb. 2.53: Detail van de Topografische kaart, 1985.
(Herkomst: www.topotijdreis.nl, blad 40-west Arnhem.)

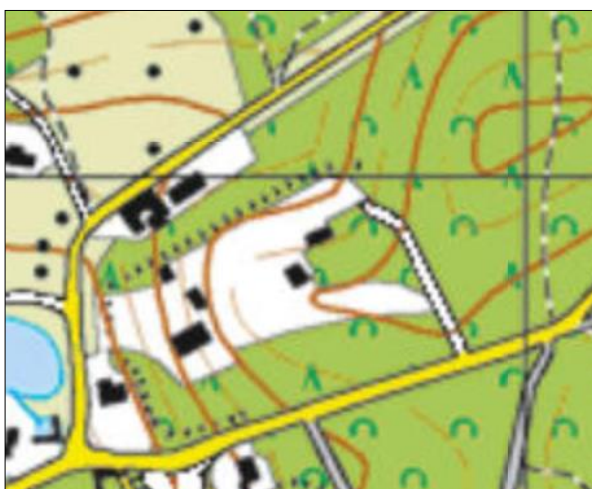
Afb. 2.54: Detail van de Topografische kaart, 1996.
(Herkomst: www.topotijdreis.nl, blad 40-west Arnhem.)

Afb. 2.55: Detail van de Topografische kaart, 2002.
(Herkomst: www.topotijdreis.nl, blad 40-west Arnhem.)

Afb. 2.56: Detail van de Topografische kaart, 2007.
(Herkomst: www.topotijdreis.nl, blad 40-west Arnhem.)

Afb. 2.57: Detail van de Topografische kaart, 2014.
(Herkomst: www.topotijdreis.nl, blad 40-west Arnhem.)

Afb. 2.58: Detail van de Topografische kaart, 2020.
(Herkomst: opentopo.nl)

BESCHOUWING EN DUIDING

De huidige situatie op de Smidsberg is de resultante van de ontwikkeling van landbouwgrond naar Logement en vervolgens tot restaurant met appartementengebouw. Vanuit de ontwikkeling zijn verschillende perioden te onderscheiden.

Tot 1837

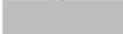
Als onderdeel van de landerijen bij kasteel Rosendael vormde de Smidsberg een productiegebied. De steilste delen waren in gebruik als (hakhout-)bos, op de vlakke gronden lagen akkers. Langs de Beekhuizenseweg was een enkele moestuin. De heuvel was een geliefde uitzichtplek voor tekenaars en kunstschilders.

De belangrijkste waarde in die tijd was gelegen in de agrarische productie.

Thans nog resterend uit deze periode:

- het natuurlijke reliëf van de berg als geheel;
- de rechte wal met pad aan de oostzijde, als relict van de vroegere landbouwkavels;
- de noordelijke kavelgrens, als relict van de vroegere begrenzing van de landbouwkavel.

1837-2007

Met de bouw van het nieuwe logement kreeg de Smidsberg een recreatieve functie. Middels uitzichten en paden, onder meer op basis van ontwerpen van van omstreeks 1875, werd de plek functioneel en ruimtelijk sterk verbonden met het kasteelpark en de parkaanleg op de Koningsberg. De fraaie westgevel van het logement vormde een sieraad in de gehele parkaanleg. Bezoekers van het park werden bewust langs de uitspanning geleid.

De omgeving van het logement was functioneel, doch wel sierlijk, ingericht met een ruim voorplein (geschikt voor de koetsen/auto's/bussen van de gasten) en ruime terrassen. Ten behoeve van de bedrijfsvoering verschenen diverse bijgebouwen.

De hoofdontsluiting van het logement op de Smidsberg lag aan de noordoostzijde, ingegeven door het relatief flauwe reliëf daar ter plekke. Tegen de steile hellingen naar het kasteelpark waren wandelpaden, deels als trap. Een rechte laan verbond de Smidsberg met de Koningsberg.

In alle opzichten was de Smidsberg een wezenlijk onderdeel van het kasteelpark en een belevingselement voor de bezoeker.

Thans nog resterend uit deze periode:

- zicht vanaf Smidsberg op kasteelpark en vice versa;
- wallen van de laan naar de Koningsberg;
- diverse oude bomen;
- wagenschuur en woonhuis;
- muziekkapel.

Vanaf 2007

Met de afbraak van het oude logement en de nieuwbouw van The Hunting Lodge in 2007 en de oplevering van het nieuwe appartementengebouw in 2014 krijgt de Smidsberg een nieuw gebruik en invulling. Door de strak omgrensde nieuwe tuin rondom het appartementengebouw in het centrum van het gebied wordt de historische eenheid en samenhang doorbroken. Nadien wordt het omliggende terrein heringericht met als blikvanger een functionele parkeerplaats. De omgeving van de wagenschuur is grondig geschoond en plaatselijk voorzien van nieuwe randbeplanting. Rondom The Hunting Lodge zijn terrassen en nieuwe sierbeplantingen aangelegd.

Daarmee is de historische aanleg op de Smidsberg vrijwel volledig verdwenen.

Daterend uit deze periode:

- parkeerplaats;
- tuin om appartementengebouw;
- terrassen en sierbeplantingen bij The Hunting Lodge.

4. WAARDERING

4.1. Methode

De hieronder gevolgde waarderingsmethode is ontleend aan de Richtlijnen Tuinhistorisch Onderzoek.¹⁸ Hierin wordt onder meer nadruk gelegd op het belang van goede doorgronding van de ontwikkelingsgeschiedenis van een plek en een heldere en verifieerbare methode om te komen tot een duidelijke representatie van de waarden in beschrijvingen en tekeningen.

Bij een waardestelling kan zowel sprake zijn van een externe als van een interne waardestelling. Bij de externe waardestelling wordt het onderzoeksgebied als geheel gerelateerd aan de nationale of regionale betekenis en de positie ten opzichte van vergelijkbare gebieden in Nederland of de regio. Aangezien de Smidsberg als gebied binnen de complexbegrenzing van het Rijksbeschermd complex historische buitenplaats is aangewezen als Rijksmonument heeft voor dit deel de externe waardestelling reeds plaatsgevonden (en is van waarde geacht).

De interne waardestelling vindt plaats op deelgebied- en elementsniveau, waarmee wordt bedoeld dat de waarden van deelgebieden en elementen op het terrein in relatie tot het onderzoeksgebied als geheel worden afgewogen, en dus in principe niet gerelateerd worden aan vergelijkbare elementen in andere tuinen. Een nadere waardering op deelgebied- of elementsniveau geeft inzicht in de specifiek aan een plek of element toe te kennen betekenis, waarbij oudere, meer gave en meer in samenhang verkerende zaken in principe een hogere waardering kennen. Welke elementen zijn in de loop der tijd ongewijzigd en behoren tot de kern van de aanleg? Of welke elementen zijn later ingevoegd, maar op zorgvuldige wijze waarbij een nieuwe samenhang met de oudere situatie is ontstaan? Zo ontstaat ook een onderscheid tussen hoofdstructuren, bijzonderheden en bijzaken: wat kan zonder impact worden verwijderd en wat draagt bij tot de essentie van deze tuinaanleg.

In de waardestellingen zijn de volgende aspecten in ogenschouw genomen:

- algemeen historische waarde: deze waarde wordt bepaald door representatie van culturele, sociaaleconomische en/of geestelijke ontwikkeling, representatie van geografische, landschappelijke en/of bestuurlijke ontwikkeling, representatie van technische en/of typologische ontwikkeling, of te typeren als innovatief, vroeg of pionier. In deze is met name het ontstaan en de ontwikkelingsgeschiedenis van belang, niet (enkel) het huidig aanzien. In deze is de ouderdom op zich niet bepalend voor de waarde, maar wel een belangrijke graadmeter voor de beleving, bijzonderheid (zeldzaamheid) en continuïteit in vorm en functie (gaafheid). Te meer omdat groen erfgoed een grotere vergankelijkheid kent (ten opzichte van 'rode elementen'), zijn oudere elementen in de regel ook zeldzamer.
- ensemblewaarde: deze waarde wordt bepaald door de context of samenhang: een object kan onderdeel zijn van een structuur of patroon, dat ruimtelijk/fysiek of in betekenis met elkaar in verbinding staat. Een dergelijke relatie kan bijvoorbeeld bestaan uit een logisch en als geheel gerealiseerd ontwerp waarbij een object dient als onderdeel van een groter geheel (ontginning, tuin) of bijvoorbeeld als begeleiding van een weg of perceelsgrens.
- tuinhistorische waarde: deze waarde volgt uit een belang voor de geschiedenis van de (tuin)architectuur en/of tuinhistorie, voor het oeuvre van de (tuin- en landschaps-)architect, wegens het idee achter de aanleg en/of motief van de opdrachtgever, vanwege de afleesbaarheid van de historische gelaagdheid, vanwege de esthetische en ruimtelijke kwaliteiten (van het ontwerp), ornamentiek en/of afwerking, vanwege de compositie, onderlinge samenhang en/of ordening van onderdelen, of vanwege het (innovatieve) materiaalgebruik, horticulturele traditie, gebruikte beplanting en/of dendrologische aspecten. Hierin spelen onder meer de tuinstijlen een rol.

¹⁸ [redacted], [redacted], *Richtlijnen tuinhistorisch onderzoek, Voor waardestellingen van groen erfgoed*, 2012.

• gebruikshistorische waarden: Gebruikshistorische waarde komt voort uit een belang vanwege (de ordening, samenhang of inrichting van onderdelen, passend bij) een (historisch) gebruik, functie of productie, of als herinnering aan een historische gebeurtenis of prominente bewoner (herinneringswaarde), gebruiker of opdrachtgever. Hierbij speelt ook de gaafheid ten opzichte van de primaire vorm: in de loop der tijd kunnen vorm en functie gewijzigd zijn, waarbij de primaire vorm is aangetast in fysieke staat en/of herkenbaarheid. Er wordt waarde toegekend aan een element of structuur die in het verleden nadrukkelijk een functionele rol heeft gespeeld (die thans nog herkenbaar is), bijvoorbeeld een wal of bommenrij, pad of waterloop.

• belevingswaarde: Hier speelt het belang van afleesbaarheid van (historisch) gebruik, continuïteit, verhaal en gelaagdheid, van ruimtelijke kwaliteit en verzorgdheid, en van aanzicht, beeld of silhouet. Ook de ouderdom van bommen kan bijdragen aan de belevingswaarde. Belevingswaarde is in principe niet gerelateerd aan openbaarheid of toegankelijkheid van plekken.

De waardering wordt uitgedrukt in de volgende kwalificaties:

- hoog (blauw): essentieel en onlosmakelijk onderdeel in de cultuurhistorische waarde;
- positief (groen): belangrijk onderdeel in de cultuurhistorische waarde, bijvoorbeeld vanwege de instandhouding en afleesbaarheid van de ontwikkelingsgeschiedenis;
- indifferent (geel): geen wezenlijk onderdeel in de cultuurhistorische waarde.

Een waardestelling is geen absoluut gegeven, maar dient om een gewicht (of weging) toe te kennen en om met elkaar in gesprek te gaan over unieke of bijzondere kenmerken. Naarmate een hogere waarde is toegekend, zal een meer krachtig argument benodigd zijn om deze waarde aan te tasten. De waardering die in navolgende hoofdstukken is toegekend (in tekst, tabel of kaart), is het resultaat van gevolgde methode.

Afb. 4.1: Deelgebieden en elementen.

Deelgebieden:

- A. Omgeving The Hunting Lodge
- B. Terrein appartementencomplex
woning en wagenschuur
- D. Achterterrein
- E. Terreinverhoging
- F. Entree The Hunting Lodge
- G. Toegangsweg en parkeren
- H. Zuidhelling

Elementen:

- 1. Verbinding
- 2. Toegangsroute
- 3. Wal

- hoog
- positief
- indifferent
- negatief

2. Externe waardestelling

Door aanwijzing van het terrein op de Smidsberg als onderdeel van de historische tuin- en parkaanleg van het complex historische buitenplaats kasteel Rosendael en de inschrijving in het register van Rijksmonumenten heeft de externe waardestelling reeds plaatsgevonden. De Smidsberg is daarin met name genoemd als locatie van het logement, vanwege de uitzichten op kasteel en park en in relatie met de aanleg op de Koningsberg.

4.3. Interne waardestelling

Deelgebieden:

A. Omgeving The Hunting Lodge: positief

De huidige inrichting als functioneel terrein behorende bij de horecagelegenheid (met terrassen en sierbeplantingen) is van recente aard maar ligt in de lijn van het gebruik door het logement dat vanaf 1837 op de Smidsberg was gevestigd. De positieve waardering is vooral gelegen in de gebruikshistorie van de plek en het uitzicht op kasteel en kasteelpark.

B. Terrein appartementencomplex: indifferent

Het terrein rondom het in 2014 gerealiseerde appartementencomplex, met moderne en strakke omgrenzing, vormt een enclave binnen het terrein van de Smidsberg. Vanwege de recente aard van de aanleg en het ontbreken van een relatie met de directe omgeving heeft dit gebied geen cultuur- of tuinhistorische waarde.

woning en wagenschuur: indifferent

Vanwege de recente aard van de aanleg en gebrek aan architectonische kwaliteit heeft dit deelgebied geen cultuur- of tuinhistorische waarde. Ondergronds is de wijnkelder van waarde.

D. Achterterrein: indifferent

De begrenzing van dit terrein, o.c. de overgang naar de helling, volgt min of meer de historische kavelgrens van de vroegere akker. Door recent opschonen en gedeeltelijke herprofilering is hier geen cultuur- of tuinhistorische waarde meer aanwezig.

E. Terreinverhoging: positief

Deze hoogte vormt een natuurlijk ogende scheiding tussen de entree naar het vroegere logement (thans horeca en appartementen) en het achtergelegen terrein bij de wagenschuur. De huidige beplanting is in slechte staat of van recente aard. Hoewel het ontstaan niet kan worden geduid, mogelijk is deze gerelateerd aan de bouw van de wijnkelder in 1866, moet er vanwege de ouderdom een positieve waarde aan worden toegekend.

F. Entree The Hunting Lodge: indifferent

Recent tot stand gekomen knooppunt van wegen en paden met nieuwe sierbeplantingen en om die reden vanuit tuinhistorische oogpunt als indifferent aangemerkt.

G. Toegangsweg en parkeren: indifferent

De huidige inrichting als halfverharde parkeerplaats is zeer recent tot stand gekomen en vooral van functionele aard. Vanuit tuinhistorisch oogpunt is dit deelgebied daarom als indifferent te waarden.

H. Zuidhelling: positief

Dit terrein met talud en de daarmee samenhangende perceelsvorm is op hoofdlijnen minimaal drie eeuwen ongewijzigd en daarom positief te waarden. Wel wijzigde in die tijd de invulling van bouwland en tuin tot bos. Mogelijk dat verschillende oude eikenbomen dateren van omstreeks 1875, ten tijde van de verfraaiingen door tuinarchitect .

Elementen:

1. Verbinding Koningsberg: hoog

Vanaf de aanleg van het lanenstelsel op de Koningsberg in de 17e eeuw was er reeds een zichtverbinding met de Smidsberg. In het ontwerp van [REDACTED] van omstreeks 1875 is dit versterkt door de aanleg van een pad, waarmee de samenhang van de terreinen en parken rondom kasteel Rosendael werd versterkt. De verhogingen aan weerszijden van het voormalige pad zijn nog zichtbaar. Deze zijn van hoge tuinhistorische waarde als verwijzing naar de vroegere samenhang.

2. Toegangsroute Smidsberg: hoog

Het tracé van de toegangsroute op de Smidsberg volgt een lijn die is ontstaan ten tijde van de bouw van het Logement omstreeks 1837. Hoewel recent opnieuw ingericht maakt de ouderdom dat dit element hoog te waarden is.

3. Wal: hoog

Deze historische grenslijn tussen akkergrond en hakhoutpercelen is nog herkenbaar in de aanwezige grondwal met naastgelegen pad. Vanwege de ouderdom en de gebruikshistorie is deze wal hoog te waarden.

A : Terras en gazon bij The Hunting Lodge, 2020.

A : Terras en muziekkapel bij The Hunting Lodge, 2020.

B : Appartementencomplex met tuin en entree, 2020.

B / C : Woning naast het appartementencomplex, 2020.

C : Parkeerterrein naast de woning, 2020.

C : Noordzijde Wagenschuur, 2020.

B / D : Achterzijde wagenshuur en nieuwe beplanting naar appartementencomplex, 2020.

D.: Braakliggend achterterrein, links de wagenshuur, 2002.

E.: Terreinverhoging, gezien vanaf het achterterrein, met links enkele slechte beuken, 2020.

F : Pad richting The Hunting Lodge, 2020.

G.: Toegangsweg en recente beplanting, links oude eiken op de verhoging, 2020.

G.: Recente aangelegde parkeerplaatsen, 2020.

E/ G.: Toegangsweg, rechts oude eiken op de verhoging, 2020.

G.: Weg richting achterterrein, rechts de oude bomen op de verhoging, 2020.

H.: Zicht op de zuidhelling van de Smidsberg in verlengde van de laan van de Koningsberg, over de Beekhuizenseweg, 2020.

1.: Zicht vanaf top van de Koningsberg op de Smidsberg, over de Beekhuizenweg, 2020.

2.: Toegangsroute met parkeren, 2020.

3.: Wal en pad, 2002.

BRONNEN

Literatuur

██████████, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, bijeengebragt door ██████████, onder medewerking van eenige Vaderlansche Geleerden, negende deel P. R.*, Gorinchem, 1847. (██████████, 1847.)

Albers, dr. L.H., ██████████ en drs. ██████████, *Beheervisie ██████████ 2020*, Utrecht, 1999. (Albers, 1999.)

Ambt & Heerlijkheid, Special over Rozendaal: onroerend goed van de ██████████ / Rosendaalsche kapel 150 jaar / Van Logement tot Residence, Ambt & Heerlijkheid jaargang 54 (2008), nummer 159. (A&H, 2008.)

Bierens de ██████████, *Rosendael. Groen Hemeltjen op Aerd. Kasteel, tuinen en bewoners sedert 1579*. Zutphen, 1994. (Bierens de ██████████, 1994.)

██████████, Is. A., *Wandelingen in een gedeelte van Gelderland, of geschiedkundige en plaatsbeschrijvende beschouwing van de omstreken der stad Arnhem*, Arnhem, 1820. (██████████, 1820.)

██████████, *Van Loement tot Residence, De geschiedenis van een gerenommeerd hotel 1838-1990*, Wijchen, 1999. (██████████, 1999.)

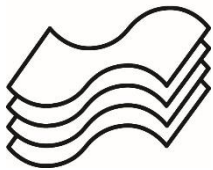
██████████, *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794*, Groningen, 2003. (██████████, 2003.)

Internet

www.ahn.nl
www.geldersarchief.nl
www.pdok.nl

SB4

Specialisten in Groen Erfgoed
